

იო-ს შემოსვალ რუსულ და რუსულის გზით შემოსულ სიძველეთა კატეგორია ქართულში

იო-ს შემცველ რუსულ და რუსულის გზით შემოსულ უცხო სიტყვებში იო სხვადასხვაგვარი წარმოშობისაა. სიტყვის დასაწყისში და ხმოვნის შემდეგ ის არის დიფთონგი (მაგალითად: Юрий; Ювенал), მაგრამ სიტყვის შიგნით თუ ბოლოს იო-ს სხვა დანიშნულება აქვს: ესაა ხმოვანი *y*, რომლის წინა თანხმოვანი რბილია (Любимов, Тютчев), ე. ი. იო თანხმოვნის სირბილეს აღნიშნავს *y* ხმოვნის წინ. გარდა ამისა რუსულში იო იხმარება ფრანგულიდან და გერმანულიდან მომდინარე სიტყვებში, რომლებშიც ვიწრო *y* გვაქვს (Гюго, Мюллер), და სიტყვის დასაწყისში ან ხმოვნის შემდეგ, როცა უცხოურ ენებში *ju* გვაქვს (ювелир, юнкер, юриспруденция, каюта).

ძველ ქართულში ბერძნულიდან მომდინარე სიტყვები, რომლებშიც მსგავსი ბგერა (ბერძნული *y*) გვქონდა, *z*-თი იწერებოდა: **ჯპატოსი**, **სჯმეონი**, **სჯნდისი** და სხვა. შემდგომ, როდესაც ბერძნულში ამ ბგერის გამოთქმა ი-ს დაუახლოვდა, ამ ფაქტმა ქართულშიც პოვა გამოძახილი და მივიღეთ: **სიმონი**, **სინდისი** და სხვ. მაგრამ რიგ სიტყვაში ვი დამკვიდრდა: **კვიპაროსი**, **კვიპროსი**, **კვირიკე** და სხვ.

თანამედროვე ქართულ სალიტერატურო ენაში რუსულ და რუსულის გზით შემოსულ უცხოურ სიტყვებში რიგ შემთხვევაში იო უ-თია გადმოცემული: **დუიმი**, **დუფინი**, **კაფსული** (капсула и капсуль), **ბროშურა**, **პარაშუტი**. რიგ შემთხვევაში უ-თიც და იუ-თიც ერთდროულად (ჰიუგო და ჰიუგო, სიუჟეტი და სუჟეტი, რიუკზაკი და რუკზაკი, კოსტიუმი და კოსტუმი), ხოლო უმეტეს წილად იუ-თი (ბიულეტენი, ბიუჯეტი, ბიურო, ბიუსტი, ეტიუდი, რეზიუმე). ზოგჯერ უ-თია გადმოცემული (თუმცა არაიშვიათად გვხვდება იუ-თიც) ის ორიოდე სიტყვა, რომლებიც რუსულში ტიურა-ზე ბოლოვდება: **ავანტურა** (რუს. авантюра), **ავანტურისტი** (რუს. авантюрист), **მინიატურა** (миниатюра), **უვერტურა** (увертюра), როგორც ჩანს, ტურა-ზე დაბოლოებულ სიტყვათა ანალოგიით: **აბრევიატურა** (абр-евиатура), **აგენტურა** (агентура), **კლავიატურა** (клавиатура), **კრეატურა** (креатура)... უ-თი გადმოდის ზოგჯერ ინგლისურიდან მომდინარე ტრედუნიონიზმი (რუს. тред-юнионизм), აგრეთვე **ნატურმორტი** (натюрморт) ნატურის ანალოგიურად.

იო სიტყვის დასაწყისში

იუველირი, **იუბილე**, **იუბილარი**, „**იუბკა**“ („დახეულებიდან გამოჩნდა ერთი რაღაც დამპალი საბნის ნაგლეჯი, კაბის ქვეშა გარშემო ჩამოკიდებული, მითომ და იუბკაა. აი, მეხი კი დაგეცა! ამასაც კი სდომებია იუბკა! — ილია), **იუნგა**, **იუნკერი**, **იურისტი**, **იურტა**, **იუსტიცია**, **იურისპრუდენცია**, **იურისკონსულტი**, **იუპიტერი**.

10 ხმოვნის შემდეგ

კაიუტა.

10 თანხმოვნის შემდეგ

ვეტიბიული, გრავიურა, დებიუტი, ბიუსტი, ბიურო, ბიუროკრატი, ბი-
ულეტენი, ბიუჯეტი, რეზიუმე, მანიკიური, მენიუ, პიურე, ბრიუნეტა, სიუ-
ჟეტი, სიუიტა, სიურპრიზი, კოსტიუმი, ეტიუდი, პარტიუმერია, ბიურგერი, ბი-
უვარი, ნიუანსი, სანკიულოტი, რიუკზაკი, უიური.

10 გამყოფი ზ-ს შემდეგ

ადიუტანტი, კონიუნქტივი, კონიუნქტურა, კონიექტურა.

10 უცხოურ და რუსულ გვარებსა და სახელებში სიტყვის დასაწყისში და თანხმოვნის შემდეგ

იუშმანოვი, იუსუპოვი, იუვენალი, იუდენიჩი, იუჟინი, იუსტი, იულიოს
კეისარი, იულია, იუში, იუნონა, იურა (მსახიობი), იუსტინიანე, დიურინგი,
ბრიულოვი, ბიულოვი, ბრიუსოვი, ბირიუკოვი, რიურტიკი, რიურტიკოვი, გორი-
უნოვი, ტიუტჩევი, შიუბშმანი, ტიუდორი, შიუგო, გიულდენშტედტი, ბრიუ-
ნეტეერი, დიუბუა, დიუკლო, დიუშა, ჟოლიო-კიური, უიულ ვერნი, მიულერი,
ხოსიური, სტიუარტი.

10 გამყოფი ზ-ს შემდეგ

ნიუტონი.

10 გეოგრაფიულ სახელებში

იუკონი, იუგოსლავია, იუტლანდია, აქტიუბინსკი, ვიურცბურგი, ვიურ-
ტემბერგი, დიუსელდორფი, ვილნიუსი, ციურიხი, ბრიუსელი, მიუნხენი, მა-
რიუპოლი, ნიურნბერგი, ტიურინგია.

10 გამყოფი ზ-ს შემდეგ

ნიუ-იორკი, ნიუფაუნდლენდი.

საილუსტრაციო მაგალითები

10—იუ

ს ა ი უ ბ ი ლ ე ო თ არი სი ა თ ე ს გ ა ნ რ ა ხ ე უ ლ ი ა გ ა მ ო ი ც ე ს ც ნ ო ბ ა რ ო „(კომ.)“.

შ ე მ დ ე გ შ ი ე ლ ი ვ ა რ ა დ ი უ ტ ა ნ ტ ო ა ნ „(კომ.)“.

38 ბ ი უ ლ ე ტ ე ნ ი ც ნ ო ბ ი ლ ი ა გ ა უ ქ მ ე ბ უ ლ ა დ „(კომ.)“.

რ ა ი კ ო მ ი ს ბ ი უ რ ო ს ს ხ ღ ო მ ა „(კომ.)“.

ს ა ბ ჭ ო თ ა პ რ ე ს ი ს მ ი მ ო ხ ი ლ ე ი ს ბ ი უ ლ ე ტ ე ნ ე ბ ი „(კომ.)“.

გ ა კ ე ო დ ე ს ბ რ ი ნ ჯ ო ს ბ ი უ ს ტ ე ბ ი „(კომ.)“.

ო რ ი ბ ი უ ჯ ე ტ ი — გ ა ნ ე ი თ ა რ ე ბ ს ო რ ი პ ე რ ს პ ე ქ ტ ი ვ ა „(კომ.)“.

უ ნ გ რ ე თ ი ს რ ე ს პ ო ბ ლ ი კ ი ს ა ხ ა ლ ი ბ ი უ ჯ ე ტ ი „(კომ.)“.

ნ ა წ ა რ მ ო ე ბ ი ს ს ი უ ჟ ე ტ ი ყ ო ლ ა — ც ხ ო ვ რ ე ბ ი ს ფ ო ნ ზ ე ი შ ლ ე ბ ა „(ლიტ. და ხელ.)“

ი უ ს ტ ი ც ი ი ს ს ა მ ი ნ ის ტ რ ო „(კომ.)“.

ს ი მ ზ ე ღ რ ო ა ვ ა ნ ტ ი უ რ ა „(სახ. განათლება)“.

იმპერიალიზმის ავანტიურისტული პოლიტიკა („კომ.“).
საქონაქურსო ეიურია („კომ.“).
ეს დებოქტი წარმატებით დამთავრდა („ლიტ. და ხელ.“).
პოლიტექნიკური ინსტიტუტის ვესტიბიულში („კომ.“).
მუშის კოსტიუმში ღირდა 100 შილინგად („კომ.“).
მის ეკვა ტვირფასი ყვივფერი კოსტიუმში („ლიტ. და ხელ.“).
ნიუჰანსებიით მდიდარი ხმა აქვს („ლიტ. და ხელ.“).

გეოგრაფიულ სახელებში

ბრიუსელის კომუნისტური კომიტეტი („კომ.“).
დიუსელდორფში დახურეს კომუნისტური გაზეთი („კომ.“).
წითელი არმია კისტრინთან იდგა („კომ.“).
ნიუნბერგის ყველა საწარმო ვაფიცვას გამოაცხადებს („კომ.“).
მთავრობის ნაწილი და უმადლესი სარდლობა უნდა მოთავსებულიყვნენ
ტიურინგიაში („კომ.“).

10—11

ამ ბროშურას წამძღვარებელი ჰქონდა (ხხ. ვან.“).
ეს მინიატურები ეხება როგორც ისტორიულ, ისე თანამედროვე
თემებს („ლიტ. და ხელ.“).

რაც შეეხება რუსულ გვარებსა და გეოგრაფიულ სახელებს, რომლებშიაც
10-ს თანხმობას მოსდევს, მათი გადმოცემისას მერყეობას აქვს ადგილი: გვხვდება,
ერთი მხრით, 10-ს იუ-თი გადმოცემის შემთხვევები, ხოლო, მეორე მხრით,
10-ს უ-თი გადმოცემის შემთხვევები. ამ შემთხვევაში გარკვეული გავლენა მო-
ახდინა უთუოდ ევროპული ენებიდან მომდინარე 10 ჯგუფის შემცველ სიტყვათა
ქართულად გადმოცემის დამკვიდრებულმა წესმა. ჩელუსკინი გავრცელებული
ფორმაა, მაგრამ პარალელურად გვხვდება დობროლიუზოვი და დობროლიუზოვი,
ბოგოლიუზოვი და ბოგოლუზოვი, ლიუზიმოვი და ლუზიმოვი.

თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში ყველა შემთხვევაში უნდა გატარ-
დეს 10-ს შემცველი რუსული და რუსულის გზით შემოსული სიტყვების გადმო-
ცემის შემდეგი წესი:

10 ქართულში ყველგან (სიტყვის დასაწყისში, ხმოვნის შემდეგ, გამყოფი
ზ-ს და ხ-ს შემდეგ, თანხმოვნის შემდეგ) გადმოიცეს იუ ჯგუფით (მათ შორის იმ
სიტყვებშიც, რომლებიც რუსულში тира-ზე ბოლოვდებიან: ავანტიურა, მინია-
ტიურა, უვერტიურა...).

გამონაკლისის წესით 10 გადმოიცეს უ-თი რამდენიმე სიტყვაში, რომლებშიც
10-ს უ-თი გადმოცემა დამკვიდრებულია თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში
(ბროშურა, პარაშუტა, კაფსული, ტრედუნიონიზმი, დუჟინი, დუიმი, რუმკა).
ამასთანავე აღინიშნოს, რომ უკანასკნელი სამი სიტყვა აქტუალური მნიშვნელო-
ბისა აღარ არის სალიტერატურო ენისათვის (დუჟინი და დუიმი ხმარებიდან
გავიდა, ხოლო რუმკა სალიტერატურო ენის კუთვნილება არასოდეს ყოფილა).

რაც შეეხება რუსულ გვარებსა და გეოგრაფიულ სახელებს, რომლებშიც
10-ს წინ 10 თანხმობანია, ეს შემთხვევებიც უნდა საერთო წესს დაუჭემდებაროთ
და ლიუ ჯგუფით გადმოცეთ. ამის მიხედვით გვექნება:

ლიუზავინი (რუსი ჭიმკოსი), ლიუზავსკი (ისტორიკოსი), ლიუზარსკი
(მეტალურგი), ლიუზიმენკო (ბოტანიკოსი), ლიუზიმოვი (მუსიკოსი), ლიუზომი-
როვი (ისტორიკოსი), ლიუზლინი, ლიუცზიანი (მდინ.), მილიუტინი, ჩელი-
უსკინი.